

CONTINUITATEA ARTEI MOZAICULUI ÎN BISERICILE BIZANTINE / *The Continuity of the Mosaic Art in the Byzantine Churches*

Asist. dr. arh. / *Teaching Assist. PhD Arch.*
Andreea NEACȘU

andreea_neac@yahoo.com

REZUMAT

Arta mozaicului își are rădăcinile înfipte adânc în istorie, până în epoca Imperiului Roman, și mai departe, unde mozaicul era folosit într-un mod deosebit de elevat. Mozaicul poate acoperi orice stil decorativ, datorită faptului că poate întruni orice model compozițional, coloristic sau tematic.

Cele mai frumoase și luxoase mozaicuri aparțin perioadei medievale, exemple fiind mozaicurile din Ravenna, Roma (sec. al V-lea și al VI-lea), Palermo (sec. al XII-lea) și Constantinopol (sec. al VI-lea și al XIII-lea). În România, după câteva exemple de dimensiuni reduse realizate în perioada interbelică de către artiști ca Dumitru Noroceu sau, cea mai importantă, Olga Greceanu, în ultimii ani arta mozaicului a luat o mare amploare, primind decorație în mozaic un număr mare (cel puțin 50) de biserici și câteva clădiri publice. Prima biserică din țara noastră decorată în întregime în mozaic, în interior, este biserica Sf. Mercurie din cartierul Titan, București.

ABSTRACT

The mosaic art has its roots deep implanted in the history, by the time of the Roman Empire and even before it, where the mosaic was employed in a high way. The mosaic can cover any decorative style, due to the fact that it can bring together any compositional, colored or thematic model.

The most beautiful and luxurious mosaics belong to the medieval period, examples being the mosaic from Ravenna, Roma (Vth and VIth century), Palermo (XIIth century) and Constantinopol (VIth to XIIIth century).

In Romania, after a few examples of relative small dimensions, realized in the interwar period by artists as Dumitru Noroceu or, the most important, Olga Greceanu, in the last years the mosaic art developed very much, a big number of buildings (about fifty) being decorated with mosaic panels, most of them being churches, and a few – public buildings. The first church of our country decorated entirely with mosaic in interior is Saint Mercurios, from Titan parish, Bucharest.

Cuvinte cheie: arta mozaicului, tradiție, biserici, București

Keywords: mosaic art, tradition, churches, Bucharest

Creații ale genului din centrele de artă bizantină din Italia și dezvoltarea acestei arte în bisericile ortodoxe contemporane din România: modele și tehnică.

Introducere

Această cercetare vine ca o continuare la cercetarea asupra artei și arhitecturii bizantine, începută în 2004 și finalizată în 2008 cu lucrarea de doctorat intitulată „Latinitate și Bizanț — o reflectare în arhitectura de pe teritoriul României și Italiei”. Artă mozaicului își are rădăcinile înfipte adânc în istorie, până în epoca Imperiului Roman, și mai departe, unde mozaicul era folosit într-un mod deosebit de elevat.

Mozaicul poate acoperi orice stil decorativ, datorită faptului că poate întruni orice model compozițional, coloristic sau tematic.

Este un produs extrem de flexibil, poate fi folosit pentru suprafețe exterioare (fațade, fântâni, terase) fiind rezistent la variații de climă, cât și pentru suprafețe interioare sau medii acvatice, conferind eleganță, căldură, frumusețe și strălucire spațiului în care a fost folosit. Se pretează celor mai sofisticate gusturi, punând în evidență spiritul și personalitatea celui care alege artă mozaicului pentru a-și personaliza spațiul dorit.

Făcut de obicei din piatră de Murano, mozaicul poate rezista de la câteva sute de ani, la peste o mie, dovadă faptul că mozaicuri făcute de romani au fost găsite în diverse locuri, inclusiv România, spre exemplu la Constanța. Tehnica este cunoscută încă din Mesopotamia, unde mozaicurile erau realizate din bucăți mici de piatră fină. Este întâlnită și în Egipt, încă din timpurile primelor dinastii. Dar adevăratele mozaicuri pavimentare, din pietricele monocrome sau ușor colorate, apar în secolele V-IV î.Hr., în Grecia Clasică. (Unul din cele mai frumoase mozaicuri antice păstrate - de secol IV î.d.H - realizat din pietre, este considerat cel de la Pella, vechea capitala a

Creations of the Style from the Centers of Byzantine Art from Italy and the Development of this Art in the Orthodox Contemporary Churches from Romania: Models and Technique

Introduction

The mosaic art has its roots deep implanted in the history, by the time of the Roman Empire and even before it, where the mosaic was employed in a high way. The mosaic can cover any decorative style, due to the fact that it can bring together any compositional, colored or thematic model.

It is an extreme flexible handiwork, it can be used for exterior surfaces (such as façades, fountains, terraces), being resistant at climate changes, as well for interior surfaces or aqueous mediums, by giving a tone of elegance, warmth, beauty and brightness to the space in which it is employed. It works for the most sophisticated tastes, highlighting the spirit and the personality of those who chose the mosaic art in order to personalize a specified space.

Usually made of Murano stone, the mosaic can resist from a few hundred to over a thousand of years, a proof being the roman mosaics discovered in Romania, at Constanța.

The technique is known still from Mesopotamia, where the mosaics were realized from small pieces of thin stone. The same, it is known in Egypt, from the period of the first dynasties. But the real pavement mosaics, from monochrome little stones, appear in the V-IVth centuries, in the classical Greece. (The most beautiful mosaic realized from stones is considered that one from the pavings from Pella, the old capital of Macedonia and birthplace of Alexander the Great. This is realized in such a manner that the lights and the shadows are underlined, using stones of close color tones, such a mosaic looking mostly like a picture.)

Alexandru Macedon, detaliu din mozaicul antic „Bătălia de la Arrabella”, sec. al IV-lea î.e.n /
Alexander the Great, detail of the ancient mosaic “Battle of Arrabella” , Vth BC.

Macedoniei și loc de naștere al lui Alexandru cel Mare. Acest mozaic, reprezentând „Bătălia de la Arrabella dintre Alexandru cel Mare și Darius”, este realizat astfel încât sunt subliniate luminile și umbrele, prin utilizarea unor pietre cu tonalități coloristice apropiate, un asemenea mozaic aducând mai mult cu o pictură).

Perioada elenistică continuă utilizarea mozaicului, realizându-l însă din prisme de marmură divers colorate. Mozaicul a fost o artă preferată în mod deosebit de romani, fiind foarte răspândită în întreg imperiul. Până în secolul II d.Hr., mozaicurile romane erau lucrate aproape exclusiv în alb și negru, dar, începând din secolul următor, tehnica se rafinează și vaste mozaicuri policrome încep să acopere pavimentul, pereții și chiar plafonul somptuoaselor vile romane.

Mozaicul mural apare la Roma în secolul I î.d.H. , acoperind la început suprafețe mici, decorând ulterior suprafețe din ce în ce mai mari.

Subiectele mozaicului reprezentau scene domestice, animale, peisaje, viața artistică, scene de război, de vânătoare, figuri din mitologie.

Arta mozaicului cunoaște o plină expansiune între

The hellenistic period continues to use the mosaic, realizing it from marble prisms colored in different ways. The mosaic was an art preferred mostly by the Romans, being very spread in the whole empire. Till the IInd century, the roman mosaics were almost exclusively worked in black and white, but, beginning with the next century, the technique becomes more refined and large polychrome mosaics begin to cover the pavement, the walls and even the ceiling of the sumptuous roman villas.

The mural mosaic appears in Rome — 1st century B.C., covering, at the beginning, small surfaces, and later, bigger surfaces.

The subject of the mosaics represents domestic scenes, animals, landscapes, artistic life, war scenes, mythologic figures.

secolul I și sec. al VII—lea î.d.H . Îmbunătățirea metodelor de lucru face ca această artă să devină aproape o industrie.

În campaniile de cucerire și colonizare a bazinului Mediteranean — Africa, Orientul Apropiat, Spania, romanii aduc cu ei această formă de artă.

Pentru a înțelege arta mozaicului, atât din punct de vedere artistic, cât și în sensul strict literar, trebuie să ne întoarcem la originile sale.

Cuvântul „*mozaic*” provine din grecescul „*mouseion*”, ceea ce, în traducere liberă, înseamnă „muză”, mozaicul servind, la originile sale, la decorarea grotelor consacrate acestor divinități.

Dicționarul îl definește ca o „*Lucrare de tehnică decorativă, care constă în asamblarea artistică a unor bucăți mici de marmură, de ceramică, de sticlă etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic.*” Există în istorie două mari categorii de mozaicuri: *mozaicuri de paviment* și *mozaicuri murale*. În această prezentare vom vorbi doar despre mozaicurile murale, ele fiind dezvoltate cu precădere de către arta bizantină.

Tehnica mozaicului

Tehnicile de realizare a mozaicului sunt două: cea directă și cea indirectă. Prima presupune așezarea componentelor mozaicului direct pe suprafața — suport finală.

Metoda indirectă presupune realizarea întregii scene pe o suprafață plană adecvată: este necesară întâi întocmirea desenului pe o coală de hârtie la dimensiunea reală - dimensiunea finală a mozaicului. Apoi se lipesc bucățile de mozaic (*tesserele* — realizate ori din fragmente de ceramică smălțuită, ori din sticlă colorată în masă) în funcție de desen și culoare, cu fața lucioasă pe hârtie. Pe verso se aplică un prim strat de mortar de var, foarte subțire, pentru a consolida compoziția. Se aplică pe peretele respectiv

The mosaic art will reach a big expansion between the 1st and VIIth century A.C. The improving of the working methods makes from this art almost an industry.

In the campaigns for conquering and colonizing the Mediterranean basin — Africa, Spain, the Romans bring with them this form of art.

In order to understand the mosaic art, both artistically as strictly literary, we must turn to its origins.

The word “mosaic” comes from the Greek “mouseion”, which means, translating free, the “muse”, the mosaic serving, at its origins, at the decoration of the caverns dedicated to these divinities.

The dictionary defines it as a “work of decorative art, which consists in artistically assembling the small pieces of marble, ceramic, glass, etc. from different colors, stuck between them with mortar or lute.”

There are, in history, two main categories of mosaics: pavement mosaics and mural mosaics. In this display we will speak only about the mural mosaics, because they developed with priority in the Byzantine art.

The Technique of Mosaic

*The techniques of the mosaics are two: the direct one and the indirect one. The first one means to put the pieces of mosaic directly on the final support—surface. The indirect one means to realize the whole scene on an adequate plane surface: it is necessary, first, to make the drawing on a sheet of paper at the real dimension — the final dimension of the mosaic. Then the pieces of mosaic (*tesserae* — made either from glazed ceramic, or from glass colored in mass) are stuck, in function of the drawing and color, with the glossy face, on the paper. On the verso is applied a first layer of lime mortar, very thin, in order to*

Tehnica indirectă. Fragmente de mozaic pregătite pentru a fi aplicate. Biserica Sf. Mercurie, București / *The indirect technique. Mosaic parts prepared for application. St Mercury Church, Bucharest*

Aplicarea mozaicului pe suprafața - suport finală, zidul bisericii. Se poate vedea cum mozaicul este acoperit de hârtia - suport, care mai târziu va fi îndepărtată / *Application of the mosaic on the support-surface, the wall of the church. We can see how the mosaic is covered with the support-paper which will be later removed.*

un strat de tencuială și apoi se aplică hârtia cu mozaicul lipit pe ea, presându-se pe peretele proaspăt tencuit. După ce se întărește tencuiala, se desprinde hârtia de pe mozaic prin frecare cu apă și perie, până ce hârtia se îndepărtează definitiv de pe pietrele de mozaic. Această tehnică este cea care este folosită pentru mozaicurile parietale de mari dimensiuni.

Metoda *ravennată* sau cea dublu reversibilă, o variantă a metodei indirecte, presupune transpunerea pe un pat de pastă de var a modelului deja desenat pe cartoane, după care pasta este lăsată să se usuce. Apoi, pe suprafața mozaicului este lipit un strat de pastă de hârtie, aplicată cu ajutorul unui adeziv solubil în apă, extras din pielea de iepure. După uscarea acestui strat, flexibil, mozaicul este curățat pe verso de stratul de var, după care se

consolidate the composition. A layer of plaster is applied on the wall, then the paper with the mosaic stuck on it, pressing it on the fresh plastered wall. After the plaster begin to be concreted, the paper comes unstuck from the mosaic, by rubbing it with water and a brush, until the paper gets definitively over from the mosaic pieces. This technique is used for the big mural mosaics.

The Ravenna method or the double reversible method, means, first of all, to transpose the model drawn on cardboards on a layer of lime paste, and then to let it dry. Then, on the surface of the mosaic it is stuck a layer of paper paste, applied using a water soluble adhesive, extracted from the skin of the rabbit. After being dried this layer, the mosaic is cleaned on the verso (the lime layer is taken off) then the procedure continues with the applying of the

continuă aplicarea mozaicului pe perete, așa cum am descris mai sus. Această tehnică permite o mai mare flexibilitate a materialului compus.

Tehnica modernă presupune utilizarea unor adevizi speciali, cu compoziție acrilică, sau obținuți din rășini epoxidice, folosit pentru lipirea unor piese de mari dimensiuni, precum și a unui ciment special pentru umplerea golurilor dintre *tesserae*, care se poate curăța ulterior de pe suprafața mozaicului, rămânând apoi doar în interstiții.

Bucățelele de sticlă colorată în masă, numite *tesserae*, se obțin prin tăierea plăcilor de sticlă cu ajutorul unor unelte speciale: fierăstraie cu apă, *cuttere* metalice sau cu vârf de diamant, clești, flexuri etc.

Foarte utilizate în mozaicul bizantin, adică cel care decorează atât bisericile medievale din Italia, Grecia și Constantinopol, cât și cele contemporane din România, sunt *tesserele* din foiță de aur. O astfel de *tesseră* se obține prin înglobarea foiței de aur între două straturi de sticlă, primul, cel de la suprafață, fiind mai gros, ajungând până la un centimetru grosime, iar cel ce are funcția de suport fiind mai subțire decât primul (în termeni tehnici numit *cartellina*), și fiind ori transparent, ori opac și colorat în roșu, pentru a potența strălucirea aurului. 20g de aur, prelucrate ca foiță, pot acoperi o suprafață de 6 metri pătrați. Alte tipuri de piese decorative întâlnite în mozaicul contemporan sunt cele numite *millefiori*, obținute prin tăierea unor rondele din bețișoare

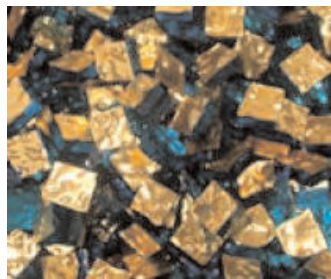
mosaic on the wall, such as it is described over.

The modern technique suppose the use of special adhesives, with acrylic composition, or obtained from epoxidic resins, used to stick great dimension pieces, and of a special cement used to fill the voids between the tesserae, which can be cleaned later from the surface of the mosaic, resting then only in the interstitions.

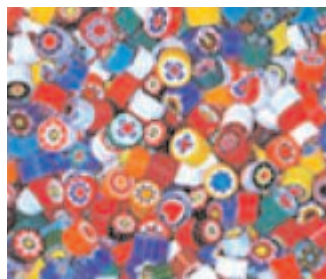
The small pieces of colored glass, named tesserae, are obtained by cutting the glass plates using special tools: water saw, metallic cutters or with head of diamond, pliers, flexes, etc.

Largely used in the Byzantine mosaic, meaning that one which decorates both the medieval churches from Italy, Greece and Constantinopol, and the contemporary ones from Romania are the golden leaf tesserae. Such a tessera is obtained by including the golden leaf between two layers of glass, the first one, which stays at the top, being thinner (in technical terms it is called cartellina), and that one which has the support function being thicker than the first one, reaching up to 1 cm thickness, and being transparent or opaque and colored in red, in order to highlight the brightness of the gold. 20 g of gold, processed as a leaf, can cover a surface of 6 square meters.

Other types of decorative pieces, met in the contemporary mosaic, are those named millefiori, obtained by cutting rounds form small sticks, realized from many layers of colored glass, which can be seen

*Tessere din foiță de aur /
Tessere in gold paper*

*Piese de mozaic millefiori /
Pieces of millefiori mosaic*

subțiri din sticlă colorată în mai multe straturi, pe care le putem vedea și în magazinele noastre de bijuterii, însă într-o mai mare varietate de forme și culori. Sursa materialelor pentru mozaicurile nou realizate în țara noastră este Italia, Veneția, loc în care există o școală ale cărei cursuri sunt urmate de artiști din toată lumea. Tot aici se fabrică și cele mai noi materiale folosite în arta mozaicurilor, precum și instalațiile de topire a sticlei, pentru realizarea unor inserții de factură diferită în câmpul de mozaic. Un metru pătrat de mozaic poate depăși 1.000 euro, dacă se folosesc mai multe culori și nuanțe.

Tematica și stilistica compozițiilor murale din bisericile bizantine în perioada clasică și contemporană

Mozaicul bizantin, ca toată arta bizantină în general, este axat pe reprezentări religioase.

Mozaicuri strălucitoare decorează integral bisericile medievale, ale căror volumetrii generează mari suprafețe disponibile pentru decorare, pe care gustul înclinat spre strălucire al societății bizantine preferă să le acopere cu mozaicuri. Este una din perioadele de maximă înflorire a acestei arte. Mozaicurile din bisericile Romei (Santa Constanza, Santa Maria Maggiore), din secolele V și VI d.H, și cele din Ravenna, din aceeași perioadă, sunt monumente ale genului, universal recunoscute.

Temele scenelor din mozaic în bisericile bizantine sunt diferite. La Palermo și Monreale, în Sicilia, avem de-a face cu o desfășurare pe orizontală a episoadelor din capitolul biblic Facerea, tematică adecvată formei basilicale a edificiilor, bolta altarului fiind în întregime acoperită cu bustul Pantocratorului. Privind comparativ cu ce s-a realizat în țara noastră, la mozaicurile siciliene măiestria decorațiilor geometrice este încă neegalată.

in the jewellers stores from our country, in a bigger variety of colors and forms.

The source of the mosaics realized in our country is Italy, Venice, place where there is a school whom courses are attended by artists from all over the world. Here are made the newest materials used in the mosaic art, as well as the installation for founding the glass, used to realize insertions of different type into the mosaic field.

A square meter of mosaic can cost over 1000 euro, if there are used more colors and hues.

The Themes and the Style of the Mural Compositions from the Byzantine Churches in the Classical and Contemporary Period

The Byzantine mosaic, as all the Byzantine art, is axed on religious representations. Bright mosaics decorate entirely the medieval churches, whose volumes, heavier than those of the antique art generate big unoccupied surfaces for decoration, which the opulent taste of the Byzantine society prefers to cover with mosaics. It is one of the periods of maximum flourishing of this art. The mosaics from the churches of Rome (Santa Constanza, Santa Maria Maggiore) from the Vth and VIth century A.C., as well as those from Ravenna, from the same period, are monuments of the genus, universally recognized.

The themes of the mosaic scenes from the Byzantine churches are different. At Palermo and Monreale, in Sicily, there is a horizontal deployment of the episodes from biblical chapter "The Genesis", the theme being adequate to the basilical form of the edifice, the vault of the altar being entirely covered with the bust of the Pantocrator. Looking comparatively, the mastery of the geometrical decorations from the Sicilian mosaics is still not equaled.

San Vitale din Ravenna, sec. al VI-lea. Scena de pe peretele din stânga altarului / *San Vitale of Ravenna, VIth century. The mural scene in the left of the shrine*

Palermo, bolta Capelei palatine, sec. al XII-lea / *Palermo, the Palatin Chapel, XIIIth century*

Mănăstirea Antim, mozaic fronton, 1950, lucrare realizată de Olga Greceanu / *Antim Monastery, Bucharest, front mosaic realized in 1950 by Olga Greceanu*

Născut în Gorj, comuna Balboși, la 21 septembrie 1880, artistul Dumitru Noroceă a fost cel care a introdus pentru prima dată în România decorațiunile cu mozaic, după ce studiasse tehnica acestuia în Italia, aplicându-le cu succes la Catedrala de la Alba Iulia, Catedrala de la Sulina, Patriarhia Română din București, Muzeul din Ploiești etc.

O altă mare artistă a perioadei interbelice, Olga Greceanu, născută în 1890 și trecută la Domnul în 1978, cea care a realizat frescele din Sala Frescelor a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București, a fost și cea care a realizat, între anii 1949 – 1950, în pridvorul mănăstirii Antim, cele patru panouri decorative reprezentându-i pe sfinții Nicolae, Alexie, Agata și Antim Ivireanul.

Arta mozaicului a înflorit în țara noastră în anii de după Revoluția din decembrie 1989 când, odată cu creșterea numărului de biserici ortodoxe noi, au apărut și meșteri care au investit în aparatură și materiale de bună calitate, procurate din Italia, Veneția - loc care a păstrat tradiția sticlăriei până în zilele noastre, în centrele de la Murano și Burano, iar orașul fiind în același timp și centru de pregătire profesională pentru artiștii mozaicari. Tot aici se decernează anual premiile Orsoni (după numele unui maestru modern al artei mozaicului), premii acordate artiștilor mozaicari din toată lumea, pentru mozaicurile atât 2D, cât și 3D.

Mozaicurile nou realizate în țara noastră au pornit de la panouri de mai mici dimensiuni, crescând în timp, ca suprafață, cât și ca număr.

Conform publicității unei firme pe care nu doresc să o numesc acum, există în țara noastră cel puțin un număr de 44 de biserici sau clădiri publice în care aceasta are lucrări (cele din clădiri publice fiind în sediul Arhiepiscopiei din Caransebeș, sediul Episcopiei Buzăului, sediul Episcopiei Dunării de Jos, City Center din Bacău, Primăria Craiovei).

Born in Gorj, in Balboși village, on the 21st of September 1880, the artist Dumitru Noroceă was the first to introduce in Romania the decoration with mosaic, after having studied its technique in Italy, and he applied it succesfully at the cathedral from Alba Iulia, at the cathedral from Sulina, at the Patriarhy Assemble from Bucharest, at the Museum from Ploiești, etc.

Another great artist from the interwar period, Olga Greceanu, born in 1890 and passed to the Lord in 1978, who realised the frescoes from the Hall of the Frescoes in the University of Architecture (Bucharest), was that one who also realised, between 1949-1950, in the porch of the main church form Antim monastery (Bucharest), four big decorative panels representing Saint Nicholas, Saint Alexios, Saint Agata and Saint Antim from Iviry.

The art of mosaic flourished in our country in the years after the Revolution from December 1989, when, in the main time with the increasing of the number of new orthodox churches, appeared handicraftsmen who invested in gear and quality materials, procured from Italy, Venice – a place which kept up the tradition of the glassware until our days, in the center from Murano an Burano, the city being in the same time a place for professional training for the mosaic artists. It is also here to award annually the prizes Orsoni (the name of a modern maestro of the mosaic art), prizes awarded to the mosaic artists from all over the world, for the 2D and 3D mosaics.

The mosaics realized in our country began to “grow”, in time, from small dimension panels, to bigger surfaces, as well as in number. In our country there are at least 44 churches or public buildings with mosaics executed by one company (public buildings of the Archbishop of Caransebeș, the Bishop of Buzău, the Lower Danube Bishop, City Center from Bacău, the City Hall from Craiova).

Dintre lăcașurile de cult decorate cu panouri de mozaic pe fațadă, foarte numeroase în țară, voi enumera câteva din București, decorate de această firmă: biserica „Nașterea Maicii Domnului” - parc Ghencea II, capela „Sf. Mina,, din incinta Institutului de medicină legală, biserica „Sf. Prooroc Ilie” din Drumul Taberei, biserica „Acoperământul Maicii Domnului” din cartierul Titan, parohia „Sf. Andrei” de pe șoseaua Chitilei, biserica „Sf. Nicolae,, din Balta Albă. Toate acestea prezintă decorații pe fațade, dar în interior se pot regăsi și icoane de catapeteasmă, realizate în tehnică mixtă, o tehnică ce combină suprafețe pictate pe sticlă, ulterior fuzionată, încadrate de suprafețe în mozaic. Alți artiști au decorat biserica „Sfinților români”, din mănăstirea ce același nume de pe Șoseaua Olteniței, au realizat icoanele din firidele exterioare ale Catedralei Patriarhale, cât și desfășurarea de scene din viața Sf. Andrei, apostolul, care împodobește friza de la intrarea în Palatul Patriarhiei, fost Palat al Parlamentului.

Despre mozaicuri parietale executate în interiorul lăcașurilor de cult, nu am găsit până la această oră decât trei exemple, una dintre acestea fiind Vechea Mitropolie din Iași, inaccesibilă publicului în momentul de față, în care aceeași firmă, cu sediul în Iași, a executat, alături de scene inspirate de tradiția iconografică ortodoxă, destul de bine realizate compozițional, și care decorează bolțile cu nervuri, și o compoziție cu tema „Aducerea moaștelor Sfântului Andrei în România”, compoziție care nu e foarte inspirat realizată.

Tot aceeași firmă realizează, ca pionierat în București, decorarea integrală a parietalului interior al bisericii Sf. Mercurie, din cartierul Titan. Pe pagina de internet a acestei parohii găsim imagini grăitoare de la etapele de montare a mozaicului. Tematica este inspirată de iconografia tradițională, realizată în frescă, dar compoziția lasă de dorit în ceea ce privește unitatea

From the cult buildings decorated with mosaic panels on the façades, very numerous in our country, I will enumerate a few from Bucharest, decorated by this company: the „Birth of God’s Mother” church – park Ghencea II, the „ Saint Mina” chapel - in the precinct of the Legal Medicine Institute, the „Saint Prophet Ilie” church from Drumul Taberei district, the „Protection of God’s Mother” church from the Titan district, the church of the „Saint Andrew” parish - on the Chitilei Road, „Saint Nicholas” church from Balta Alba district. All these churches present decorations on the façades, but in interior there are also reredos icons, realized in mixed technique, which combines surfaces of painted and fused glass, placed in the field of mosaic.

Another artist decorated the “Romanian Saints” church, situated in the monastery with the same name, from Olteniței Road. Other artists realized the icons from the exterior blockouts of the Patriarchal cathedral, as well as the sequence of scenes from Saint Andrew’s life, which adorns the frieze above the entrance in the Palace of the Patriarchy.

As to the mosaics realized in the interior of the cult buildings, I have found till now only three examples. They are: one at the interior of the Old Metropolitan from Iași, at present inaccessible to the public, in which the same company executed, next to other scenes inspired from the orthodox iconographic traditions, enough well realized by the compositional point of view, which decorate the ribbed vaults, a composition with the theme „The brought of the relics of Saint Andrew in Romania” which is of a doubted quality, probably trying to respond to the demands of the paymaster.

The same company realized, for the first time in Romania, the entirely decoration of the interior mural surface from the „Saint Mercury” church from Titan district, in Bucharest. On the website of this parish we can find eloquent images from the fixing onto stages

stilistică, în general, cât și în ceea ce privește punerea în valoare a tehnicii mozaicului, ca aspect particular (sunt suprafețe de fond realizate în tehnica *opus certum*, care, atunci când nu primesc lumina artificială, dau impresia că sunt realizate în altă tehnică, picturală, câmpul de *tessere* nefiind vibrat). Se poate observa, ca o caracteristică de lucru a acestei firme, că folosește pentru fondurile de aur tehnica *opus circumactum*, încercând probabil să compenseze astfel monotonia suprafețelor mari rămase în jurul figurilor umane.

O altă compoziție ce frizează kitschul — din punct de vedere al imaginilor folosite, al îmbinării materialelor, formelor și culorilor, și din punctul de vedere al integrării în stilul lăcașului — este cea realizată de aceeași firmă în interiorul Catedralei Patriarhale, în firida ce străjuiește moaștele Sf. Dimitrie, ocrotitorul Bucureștiului. Aici, Sfântul este redat destul de bine, dar elementele ce îl încadrează, probabil cerute de comanditar, realizate din sticlă fuzionată, se prezintă mai mult ca niște inserții parazitare, care nu respectă regulile perspectivei coloristice. În plus, pavajul apare redat grosolan, prin niște romburi turcoaz, și fiind puternic ieșite în relief, ceea ce deranjează ochiul.

Mozaicurile exterioare însă, denotă mâna unui alt meșter. În locul icoanei de hram, care ar fi trebuit să fie cea a Sfinților Împărați Constantin și maica sa Elena, comanditarul a optat pentru o icoană cu tema Deisis, adică Iisus Hristos flancat de Maica Sa și de Sfântul Ioan Botezătorul.

Interesante și suficient de armonios realizate sunt mozaicurile ce împodobesc fațada bisericii cu hramul „Sfinților români”, din mănăstirea ce același nume de pe Șoseaua Olteniței. Două compoziții de mari dimensiuni străjuiesc frontonul bisericii și asiza superioară din partea vestică. Tema ambelor compoziții este „Duminica Sfinților Români” (anul realizării 2005), ele fiind realizate însă în mod diferit, cea de-a doua având *motto*-ul evanghelic „*Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele*”.

of the mosaic. The themes are inspired from the traditional iconographic tradition (realised in fresco), but the composition is not very good, regarding, generally, the stylistic unity, and particularly regarding the technique of the mosaic (there are surfaces realised in the technique of opus tessellatum which, being watched from further than three meters, looks like being realised in other technique than the mosaic, maybe plaster, because the field of tesserae is not vibrated). We can notice, as a peculiarity of the work manner of this company, that it uses for the golden fields the technique of opus circumactum, trying in this way to compensate the lack of the color from around the human figures.

Another composition which looks like a kitsch, both regarding the images, the combining of the materials, forms and colors, as regarding the integration in the medieval style of the building - which is monument of architecture of national importance - is the composition realised by the same company in the interior of the Patriarchal cathedral, in the blackout which snugs the relics of Saint Dimitry, the patron of Bucharest.

The exterior mosaics if the same building denote the hand of another handicraftsman, a better one. Instead of the saint patrons' icon (Saints Emperors Constantine and Helena), the paymasters opted for an icon with Deisis theme, meaning a representation of Jesus Christ between His Mother and Saint John the Baptizer.

Interesting and enough harmonic realized are the mosaics which adorn the façade of the church whose patrons are the "Romanian Saints", from the monastery with the same name from the Olteniței Road. Two compositions of big dimensions watch the gable above the entrance and the western exterior wall of the church. The theme of both panels is „The Romanian Saints' Sunday” (the year of realization was 2005), but the composition are different, the second one has the motto: „I am the vine, you are the slips”

Biserica Sf. Mercurie, București.
 Finisarea lucrării / *St. Mercury*
Church, Bucharest. Final works

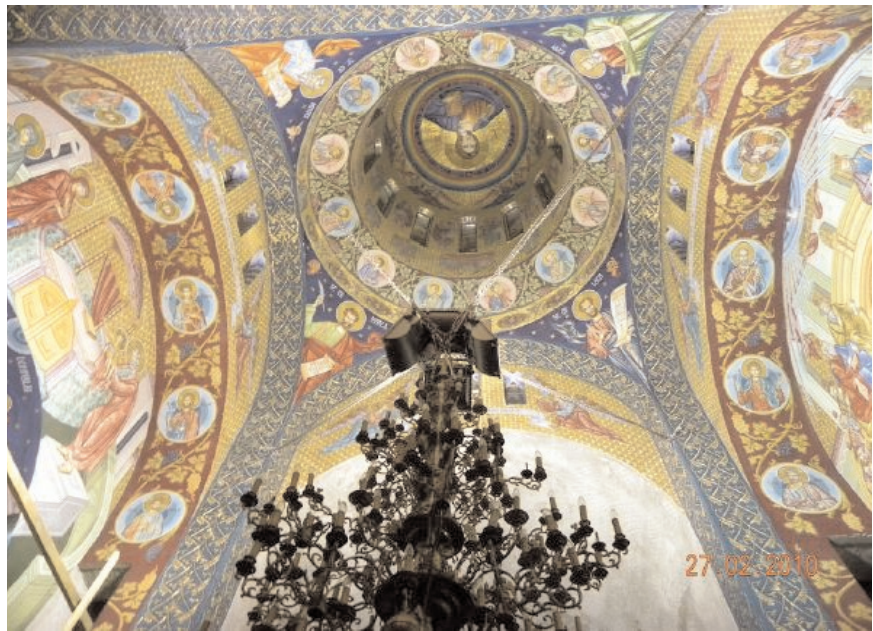

Opus circumactum

Biserica Sf. Mercurie, București.
 Candelabru și mozaic din turlă /
St. Mercury Church, Bucharest. The
chandelier and the steeple mosaic

Biserica Sf. Mercurie, București. „Cina de la Emaus” /
 St. Mercury Church, Bucharest. “The Dinner of Emaus”

Mosaic de fronton reprezentând Sfinții Români, Biserica Sfinților Români, București / *Front mosaic representing the Romanian Saints. Church of Romanian Saints, Bucharest*

Firide pe fațada de vest, cu reprezentări a trei dintre patriarhii României, Biserica Sfinților Români, București / *Niches on the west facade, representing three of the Romanian patriarchs, Romanian Saints. Church of Romanian Saints, Bucharest*

Detaliu de engolpion, Biserica Sfinților Români, București / *Detail of engolpion, Romanian Saints. Church of Romanian Saints, Bucharest*

Pentru cei doritori de imagini detaliate în ce privește tehnica mozaicului, tot pe partea vestică a bisericii sunt înfățișați trei dintre patriarhii României: Miron, Iustinian și Teoctist. Se poate observa migala cu care au fost lucrate engolpioanele și crucile pectorale ale celor trei, folosind în unele cazuri sticla pictată și fuzionată, iar în altele folosindu-se inserții de *millefiori*.

Ca o concluzie, se poate spune că arta mozaicului a prins rădăcini în România, dar, pentru lucrările pe suprafețe mari și pe volumetrii complexe este nevoie de o pregătire mai bună a artiștilor, atât în plan compozițional, cât și teologic.

For those who want to see detailed images, on the western part of the church there are portrayed three from the Patriarchs of Romania: Miron, Iustinian and Teoctist. It can be observed the carefulness manner in which were realised the engolpions and the pectoral crosses of the three Patriarchs, using, by case, the fused glass, or in other case, it can be observed the insertion of millefiori.

As a conclusion, it can be said that the art of mosaic stroke roots in Romania, but a better training of the handicraftsmen, both artistic and theological, is necessary and may be a better-balanced wish to benefit.

Bibliografie / Bibliography

CAVALLO, Guglielmo, Von Falkenhausen Vera, *I Bizantini in Italia*, Ed. Garzanti Scheiwiller, Milano, 1986

DELVOYE, Charles, *Arta bizantină*, vol. I, Ed. Meridiane, București, 1976

GIORDANO, Stefano, *La capella palatina nel Palazzo dei normanni*, Ed. Poligraf, Palermo

GRECEANU Olga, *Compoziția murală. Legile și tehnica ei*, Editura Idaco „dar din har”, Otopeni, 2010
, *Sainte Marie Antique*,

NEACȘU Andreea, *Latinitate și Bizanț — o reflectare în arhitectura de pe teritoriul României și Italiei — lucrare de doctorat*, susținută la U.A.U.I.M., în noiembrie 2008

****Ravenna, guida ai monumenti e ai musei della citta*, Edizioni Sirii, Ravenna, 1994

mosaicartsource.wordpress.com

www.ancestralart.ro

http://video.crestinortodox.ro/b6GBW4SAVIF/Tehnica_mozaicului.html

<http://www.arhiepiscopia-ort-cluj.org/main.htm>